

EKFRÄMJANDETS STUDIERESA TILL SLOVAKIEN 2009

Henrik Niklasson

Den 1 september var det dags för avfärd från Kastrup respektive Arlanda till Wien för vidare busstransport mot Bratislava under Leif Strömquists vana ledning. Resällskapet på totalt 25 deltagare förlades på Hotel Nivy för en sen middag med aktuell information och var efter en god natts sömn och tidig frukost redo för den första egentliga exkursionsdagen.

Bratislavas statsskogsförvaltning

Redan första dagen hos Bratislavas statsskogsförvaltning fick vi klara indikationer på att synen på skog och skogsbruk skiljer sig på många sätt från vad vi är vana vid. Att man har stora skogsområden i de större städernas närhet får väl ses som ett positivt föredöme? Likaså är det tilltalande att man i så hög grad använder den,

Figur 1. Besök hos Bratislavas statsskogsförvaltning. -Samtliga bilder © H. Niklasson.

med svenska mått mätt höga produktionspotentialen till löv och ädellöv. Trots en del försök lyckades vi inte få någon direkt översättning till våra svenska boniteter men att man oftast ligger över vad vi är vana vid föreföll klarlagt.

I Bratislavas statsskogar prioriteras rekreationen. Jakt bedrivs och vad man nog kan kalla lågintensivt skogsbruk. Myndigheterna har kontroll över allt som händer och bilar har starka restriktioner för tillträde till skogsområdena. Man såg väldigt mycket anlagda rastplatser men också spår av en skötsel som mindre präglas av resultatoptimering än av god tillgång på billig arbetskraft. Slovakien har inom sina gränser en betydligt äldre skogskulturhistoria än vi, mycket beroende på sin tidiga och omfattande gruv-

verksamhet vars behov av virke efter välkänt mönster drivit fram en medveten skogspolitik. I dagens Slovakien är det för en svensk lite svårt att känna igen sig, man prioriterar helt klart annorlunda och verkar inte så intresserade av att mäta samma saker som vi eller resultatuppföljning samt redovisa kostnader och kalkyler. De som håller med mig om att skogsskötsel är en fråga om filosofi måste också hålla med om att i så fall har man i Slovakien en annan skogssköselfilosofi än vi.

Det som är nyttigt med den här typen av studieresor är att man ibland upptäcker lösningar man inte tänkt på men som är möjliga att tillämpa även på hemmaplan. En annan god sak kan vara att man får anledning att reflektera över att saker vi

Figur 2. Slovakien har stora möjligheter som lövskogsproducent med sina bördiga och lättföryngrade marker men den potentialen är man ännu långt ifrån att till fullo utnyttja.

Figur 3. De lågintensivt skötta skogarna ger tätvuxna ekstockar med hög kärnandel och små kronor.

ser som självklara kanske inte är det. Det är inte heller säkert att det som fungerar på en plats fungerar på en annan. Det skulle onekligen vara intressant att ta del av vad slovakerna skulle reflektera över om de gjorde ett motsvarande besök hos oss. Jag kan emellertid inte frigöra mig ifrån att det jag framförallt saknade var en tydlig målbild och en därmed förbunden resultatuppföljning av vad man ville med sin skogsförvaltning. Diskussioner kring kvalitetsinriktad skötsel kontra volym, logistikfrågor och kopplingar till slutanvändarnas krav och önskemål lyste med sin frånvaro.

Staten, kommunen eller andra gemensamhetsinrättningar äger huvuddelen av all skog i Slovakien. Privat ägande är tillåtet i begränsad utsträckning men man är då skyldig att underkasta sig den skötselplan som en tilldelad statstjänsteman upprättar. Sammantaget är det privata ägandet av skog förbundet med mer plikter än möjligheter och så oattraktivt att det inte utnyttjas ens av de som skulle ha en sådan möjlighet. En stor omstrukturering gjordes på 1990-ta-

let där statens ägande halverades till något över 40% och det tar säkert tid innan allt hamnat på plats.

Markerna är genomgående lättföryngrad även utan särskilda markberedningsåtgärder förutom den som de utdragna stammarna genererar.

Röjnings- och gallringsprogram och gallringsmallar efter svensk modell verkar saknas och de lågintensivt skötta skogarna ger tätvuxna ekstockar med hög kärnan-

Figur 4. En stämplad avenbok inför avverkning. Observera att både stock och stubbe stämplas för att ingen okontrollerad avverkning skall kunna ske.

del och små kronor. I den mån man gallrar gör man det mycket sent om man ska döma efter vad vi såg. Stammarna vinschas eller lunnas ut som helstam för aptering, kapning och märkning på

Figur 5. Ett stormdrabbat område där större delen är självföryngrad bok.

uppläggsplatsen. Att döma av den tillgängliga statistiken understiger årsavverkningarna den årliga tillväxten och skogsförrådet stiger. I Slovakiens skogliga rapport från 2008 konstateras att de planerade gallringarna inte hinns med, vilket man försöker komma till rätta med.

Stadsskogsförvaltningen i Topolcianky

Hos stadsskogsförvaltningen i Topolcianky fick vi besöka ett stormdrabbat område som man var på god väg att återbeskoga. Trots mycket stora ytor var huvuddelen självföryngrad med bok. På ytor utan nöjaktig spontanföryngring planterades lärk som anträdd för bokföryngring även här. Enligt skogsstatistiken föryngras något mer än 1/3 med naturlig föryngring men

det verkar vara en andel man strävar efter att öka. På platsen fick vi även klart för oss hur viktig man anser att jakten är och att detta även påverkar hur man ser på viltskador som genomgående sågs som ett försumbart problem. Man fick faktiskt intrycket att jakten var överordnad virkesproduktionen och jag kan inte erinra mig att vi någonstans såg några stängslade föryngringar. Kanske lindras problemet av att det finns så mycket löv i kombination med stora sammanhängande skogsområden?

Visentuppfödning

Visentuppfödning i ett mycket väl tilltaget hägn var nästa attraktion där vi anlände i lagom tid för djurens utfodring. På signal från visentskötaren som för övrigt var en kvinna kom hela flocken i skritt över

Figur 6. Bakom Leif och våra värdar syns en föryngringslucka som ansluter till en något äldre föryngring högre upp i slänten. Skogen avverkades motormanuellt ochvinschades upp till vår utsiktspunkt med traktor. Första steget fram till släntfoten lunnades med häst. Även här bedyrades att viltskador var ett icke existerande problem vilket även bekräftades vid den närbelägna jaktstugan där vi generöst utspisades med lokal dryck och ost. Helt klart existerar det viltskador men jaktkulturen för med sig en mycket tolerant syn på detta.

kullarna väl medvetna om vad som vankades. Intressant att reflektera över vilket inflytande på landskap och ekosystem visenter kan ha haft på den tid stora delar av europa var täckt av lövskogar. Man behöver emellertid inte så mycket fantasi för att inse problemen med en återintroduktion i större skala. Vackra och imponerande djur måste man ändå säga att det är.

Statsskogsförvaltningen Banska Stiavnica (område med tidig gruv- och skogsindustri)

Hos statsskogsförvaltningen *Banska Stiavnica* fick vi inte bara stifta bekantskap med Slovensk drivningsteknik i den kuperade terräng som är allmänt förekommande. Vi fick även träffa en Slovensky Kopov i dess rätta element. För den som inte förstår vad jag menar är det fråga om en slovensk vildsvinshund som blivit allt mer populär även i Sverige på senare år. Även hunden är förövrigt väl anpassad för jakt i den kuperade terrängen.

Figur 7. Mycket välgjorda tunnor av skickliga hantverkare men lokalen saknade ventilation och godkända säkerhetsanordningar enligt svenska normer.

Tunntillverkningsindustri

Mot kvällen väntade vårt första industri-besök som visade sig var mycket intressant även om det var en mycket liten industri. Den lokale tunntillverkaren var en mycket trevlig bekantskap som visade sina mycket högklassiga produkter. Det rådde ingen tvekan om att detta var någon som kunde sitt material och hantverk. Varje enskild del var noga avpassad och tillsågad med stående årsringar. Tyvärr fick vi inte se första ledet det vill säga stockens hantering och postning. Arbetsmiljön skulle aldrig vara godkänd i Sverige och även om produktionen var avslutad för dagen slogs man av obefintlig ventilation och avsaknad av moderna säkerhetsanordningar. Jag tror emellertid inte att någon närvarande sett

några mer välgjorda tunnor. Som tur är så har man förstånd att ta betalt och tunnorna är inte gratis men alla ska ju ha betalt och det känns bättre att betala för något som är värt pengarna.

Zelezna Breznica med provytor bokskog

Vid Zelezna Breznica fick vi besöka ett gallringsförsök i bok på bördig slänt med spår av gammal trækolsbränning av slovakisk förkrigsmodell. Man fick en tydlig bild av vilken potential för både volym och ökad kvalitet som finns i landets skogar. Jag tror att vi var flera som tyckte att även den hårdast gallrade försöksytan kunde ha gallrats mer och oftare.

Figur 8. Intressant är att hästlunning handlas upp på anbud av hästkarlar som oftast haft denna syssla i generationer inom sina familjer.

Hästlunning i lövskog

Därefter begav vi oss till en närbelägen trakt för att stifta bekantskap med den hästlunning vi hitintills bara sett spåren av. Intressant kan vara att häst lunningen handlas upp på anbud av hästkarlar som oftast haft denna syssla i generationer inom sina familjer. Om jag förstod saken rätt tillhör de en etnisk minoritet som av tradition är hästkarlar och har arbetet som en livsstil. Tyvärr kunde man konstatera att hur mycket man än tilltalas av hästar i skogen så var skadorna på den stående skogen inte acceptabla. Det var emellertid en stor behållning att se den goda samverkan mellan förare och häst och inte minst att se arbetshästar arbeta och hur bra de verkade må av det.

Skogsfakulteten

Skogsfakulteten på det Tekniska universitetet i Zvolen och där fick vi en del intressanta skogsfakta m.m.

Slovakien har en yta på 4903347 ha varav 50% är jordbruksmark och 41% skogsmark. Av skogsmarken är 18% skyddat som naturreservat eller Nationalpark och 22% har någon annan form av skydd eller restriktioner. Av detta kan man än en gång dra slutsatsen att jakt och naturvård står sig mer än väl gentemot produktionsintresset.

Löv och ädellöv utgör 59,5% av skogsförrådet. Bok (31,2%) är det enskilt vanligaste trädslaget följt av gran (25,9%) och ek (10,9%). Medelskogsförrådet är 232 m³ sk/ha vilket nästan är en fördubbling från förhållandena i början av förra

seklet (1900-talet). Blandskogar med ek och bok är den vanligaste skogstypen (37,4 %), bok/barr blandskog utgör 31,3 % av arealen.

Industribesök Zvolen

Nästa industribesök gjordes i Zvolen hos firman Stokat-M som är en snickeri och inredningsfirma med specialisering på dyra och exklusiva uppdrag som t.ex. trappor och inredningar. Anmärkningsvärt är att firman till största delen köper sitt virke från s.k. västeuropeiska länder trots att man borde kunna få fram bra material till lägre pris inom landet. För egen del tolkar jag detta som en ännu outvecklad förmåga hos virkesproducenterna (Staten m.fl.) att kommunicera på en marknad med sina kunder. Detta har emellertid inredningssnickeriet lärt sig och de flesta kunderna finns utomlands. Man tillverkar helt enkelt precis det som kunden vill ha platsanpassat och monterat på plats. Med tanke på den stora ökningen av antalet förmögna ryssar på senare år är det föga förvånande att de flesta av kunderna finns i just Ryssland. Vi skulle nog inte tycka att ryssarnas beställningar överensstämmer med vad vi betecknar som god smak men vem har rätt att döma när kunden alltid har rätt. Jag är emellertid övertygad om att man utan problem klarar även smakfulla beställningar. Att hantverksskickligheten finns tycker jag framgår av de materialprover man föresände.

Cierny Balog med museal skogsjärnväg till Slovakiens eget skogliga 'Skansen'

Den stiliserade granen symboliserar alla värden som finns i skogen där varje gren har ett värde textat på sig. Nära Cierny Balog ligger Slovakiens eget friluftsmuseum efter Skansen-modell i lokal

tappning och här främst med skoglig inriktning. Målet är att sprida kunskap om skogen och dess värden på ett sätt som tilltalar hela familjen. Den museala skogsjärnvägen matar fram besökare från den närbelägna staden. Längs en informationsstig får man en massa roliga och tankvärda fakta varvat med värderingar presenterat. Om man ska summera budskapet i en mening så har man själva lyckats bra i detta citat från parkguiden: "Human culture started with the cutting of the forests and can only be maintained by protecting them". Ambitionen är helt klart att presentera en så allsidig och komplett bild som möjligt av skogens många och ibland komplexa värden. Vandringen går från ekonomi via jakt och biologiska värden till skogens betydelse för levnadsförutsättningarna lokalt och globalt.

Inte mycket att tillägga med andra ord återstår bara att önska våra slovakiska värdar lycka till i sitt fortsatta arbete med att förvalta och utveckla de slovakiska skogarnas värden.

Till sist var det dags att tacka för ett intressant besök hos våra slovakiska värdar. Vi som haft förmånen att som deltagare få utnyttja Leif Strömquists och Gustav Fredrikssons goda förbindelser har även skäl att tacka dessa. Vi kan dessutom se tillbaka på ett antal trevliga och sociala verksamheter efter långa dagar som alla bidragit till att göra minnesvärda.

*

På Ekfrämjandets webbsidor

(www.ekframjandet.se)

kommer ett bildreportage med ett utökat antal illustrationer från studiebesöket i Slovakien att publiceras. Red.